

Совет Эвилелинде (1 ары). Дұжұт ажаап алышқыныға болғаш тараа белеткелинге күш-ажылдың бұдүрүкчүлүү шитпирлиг бедидер (1 ары).

Улус төлөлериниң Бүгү-күдәт туратын сессиясында (1 ары). Болгарияда бир дугааргы полиграфия компанияда (1 ары).

ШИШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязыны Тыва область болғаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажилчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫНЫҢ СЕКРЕТАРЫ

Бистең чуртувуса коммунистг нитиладди тургузар дөш демиселге совет ажилчиериң бүгү-ле тилегелери болғаш чедикшикниң болза, коммунистг партияның шыа политизацияны, оң мерген, ууртуугагының түңели болган.

Иш бұдүрүкчүлүүн бедидер, чаа техникалы эң дөре ажыгар дугайында, дұжұт ажаап алышқынының азы кедэ ажылгый продуктуларынның белеткелинге дугайында чугула чугаа чоруп турар болза, парторганизация секретары тымкын мурнагыда ында бүгү ажил-ишчилериң организациякчы болғаш ажаалдыкчы болган турар ужурауг.

Партияның үндесиниң—партия эге организацияларны болуу. Олар болза, ажил-агай, култура туртуушкунунун чедикшикниңиңиң херек кырында шитпиретиниң турар черлеринде—бүгү-ле участоктарда таарыштыр туртуушкунуулаан.

Уаут-Кем районунң Маленков аттыг колхозтуң партия организациязының секретары эш Дөдөк болза, парторганизацияның организациясты ажилында кол чүе коммунист бұрүзү-биле ажил болуу деп чүени барымдаларгай, ону эскер-бай-даа турар.

Партия эге организациялы болза, коммунистерни каттыштырып, оларның азыгардымыр чоругу баштап, инцидиваланы болғаш бот-ажыл чорудугагыны сайбарыды, оларны кей-нянчы ажилының идеялиг киярширши, партия кемжигуү эвек калбак массалар-биле партияны шуут харылааштырып турар.

Шыа ууртуугага чугаа чангыс ууртуучунуң дуржулгазы чедикше дөшүн амгырал көргүскен. Парторганизация секретары масоның дуржулгазында даян-чонну өөретиптишкан, а чондан болуу база өөренир херек.

Бистең область, ылангы колхозтарынң партия эге организацияларынның секретарыларында коммунистерниң идеялиг үлөгери күсөдип турарларын агарын хый-биле алап болуу. Мыандыга Чен-Хемчи районунң «Коммунизмче орук» колхозун партия организациязының секретары эш Санчжон колхозчу массаларын политиктиг ууртуучуу болурун практиктиг ажилга бұрүтпөсөн.

Амгы үе-байдалда партия организациязының база бир эң чугула соругагы—идеологияты ажил болуу. Эге организацияларынң өттиштүт хуралдарында ол айтырылган ханымы-биле чугаалажып эрте чогуур. Бисте чамык парторганизацияларынң секретарылары боттары бейи партия чырымдыкчының четкиңиге эки өөрөмөйи турарлар.

Хүлөөлгелерни күсөдир дөш демиселде

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улут-Кем районунң чамдык колхозтарында хову ажилдарынның темпиз улам-на дүргөдөй турар. Ленин аттыг едәз ажил-агай артыл (даргазы эш Бончук, парторганизация секретары эш Санча) күрүнеге тараа дуузалдазын болғаш МТС-тин ажил-агай берген дөш натура төлөварин сентябрь 16-да 101,6 хуу күсөткөн.

Руханил Бөрбонунң «С-6» деп комбайн баштайгы ээчегелерге үрөшп турган. Сөөлү үеде болуун машинамын доктаамал ажилдаар кылдыр сөтөдип алган. Ам оң бодунан хамаржар чүдлерин ажил-агай кырында көргүзүп, хун-бүрүде 15—16 гектар тарааны кестирип турар. Сентябрь 14-те 26 гектарын кестирген.

Совет Эвилелинде

Казах ССР-ниң Джембул облазының колхозтары болғаш совхозтары тараа белеткелинге планын күсөткөн

ТУЛА «Штамп» завод примустар, ленистер, самоварлар бұдүрерин чыл бурү көндөйиң турар. Чурунта: ОТК-нын контролери Н. Печникова биле (солгай тараа) техникагы хыналдыны борузунун начальниги Н. Ростовцева белен самоварларын хулаң ап турары. Фото Е. Ясеновуу. СЭТА-нын прессклишези.

Джембул областың колхозтары болғаш совхозтары тараа белеткелинге күрүне планын хуула бөтинде күсөткөн. Кызылтаас болғаш чигетараа белеткелинге планы амыр күсөткөнгө. Эрткен чылды о-ла үзөнгө болмагар 1 миллион 900 муң муң хей тарааны күрүнеге дұжаалаган.

Чулуп, колхозчуларынң күш-хүнперинге тараа бериниңиниң чоругун турар. Амгы үеде өр, хөрөжөн колхозчулар, МТС-терин болғаш совхозтарынң ажил-агайлары мал кыштогладнышкыннң белеткелинге, дұжұт ажаап алышкыны болғаш күрүнеге сөккө, хөвө болғаш өсө-даа техникагы културааларын дұжаалагын чогуур өйүндө чорударының болғаш өскө-даа кедэ ажил-агай ажилдарын доварынын талазы-биле ажилдарын кү-женишикниң чоругун турарлар.

Севастополь камгалалының чүс чылы

СЕВАСТОПОЛЬ. Севастопольдун 1854—55 чылдарыда камгалалынң чүс чыл болурунға белетке маздыр-хоорайла, Кара далай флотунуң корабльдеринде болғаш кескертинде калбарган. Ол болушкунун хуңу бо чылдын октябрда болуу.

Ол музейде делгөш чүдлер камгалалынң адалар суратыг ууртуучулар—адмираллар Корниловтун, Нахимовтун, орус солдаттарынң, матростарынң маалымат чоруктарын көргүзүп турар.

Казахстанда 11 миллион 800 муң гектар кур болғаш куруккан черлерни шилип тыпкан

АЛМА-АТА. Казах ССР-нин Кедэ ажил-агай болғаш совхозтар министрествозу куу болғаш куруккан чаа черлерни дилеп тыбарынң талазы-биле чер таарыштыргалазынң экспедицияларынның ажилынын түңелди үндүргөн. Чай дургуунда республиканың денискөзирине 65 миллион ажил гектар кедэ ажил-агайга таарым-чаныг черлерин шичилгөн.

Латвиядан кур черлерге

Механизатор Эльвира Руньше Чылос областың «Таналынский» совхозунуң кур черлерин ажилгалта кирип алырынга киржире-биле Латвиядан келген. Час дургуунда ол 273 гектар куруккан черлерни ажилдап кылган.

Тараа арыглаашкынында механизация

САРЫГ-СЕЙ. (Телефон-биле). Бээ-Хем районун Ворошилов аттыг кедэ ажил-агай артында төп шаңдыда 3 сорттировка бар. Оң-биле тараа арыглаарын ажилы механизациятыг. Бүгү сорттировкаларын чангыс мотор күжү-биле хөдөдирип турар.

Механизаторларнын кызымак күш-ажылы

САРЫГ-СЕЙ. (Телефон-биле). Бээ-Хем районун чамдык колхозтары сөөлү беш конукта тараа ажаап алышкынының темпиз элөөн дүргөдөткөн. «Кызымак» кедэ ажил-агай артыл бүгү тараанының 65 хууун ажаап алган.

Кызымак комбайнёр

Тес-Хем районун Ленин аттыг колхозта МТС-тин «Сталин-6» деп комбайнның комбайнёру эш Колев тарааны чидирч чокка ажаап алырынын талазы-биле эки ажилдап турар.

Колхозка шеф

Биң-Хем районун Туранда 7 чык школазынң өөреникчилери башкыларын ууртуулгазы-биле сентябрь 11—12 хунерде «Кызыл тараачын» колхозка шефтеринер. Олар тарааны электржигитке сорттировка-биле арылап турган, 13 тонна кыргаташтар бар.

Великие Луки хоорайда Совет Эвилелинин Маанды Александр Матросовка тураскала тургускан. Чурунта: Великие Лукиде А. Матросовка тураскала. Фото Е. Невестни. СЭТА-нын прессклишези.

Кадык амыдыралдын үндесинеринин пропагандазы

ЛЕНИНГРАД. Хоорайның култура-чырымдыкшы албан черлери кадык амыдырал чуртуугагын үндесинеринин пропагандазын ыла кылбарып турар. Хоорайның бұдүрүлгелеринде, албан черлеринде, бажинар өргөдөдиринде ам номчутуун турар лекцияларын темалары «Совет кижишин моральды өүр-хөвир», «Араглаар чорук—кадыкшыды үргөдөкчез», «Бистең чуртувуста мыакшыл болғаш найра» болуп турар.

КЫЗЫЛ ГОРПОЗУ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР УЖУРУЛУГ

ССРЭ-ниң хереклекчилер кооперациянын төлөөлөкчүлүгүнүн IV съездин болгаш областкы хереклекчилер кооперациянын II-II съездин кооперация организациаларынын ажылында бар четпестерни дүргөн уутукарын, хереклекчилерин негелдизин халдырарын, ажыкы чоннарын хереклекчилге омак кичөөнгейин салырын, салым аппаратынын ажылы экжидерин, кооперация кадрларын мергежилди бедидерин болгаш четпестер-биле иштеш чок демискеерин хереклекчилер нитилелдеринин баштаар черлеринде болгаш оон өгүгү ажылдакчаларында негел турар.

Хереклекчилер кооперациянын чугул соругуна болза, калбак хереклекчилер бараннарын чонуну түгүлчү өзү түр негелдизин халдырар дээр бүгү күнү ажыкы болур. Бо талазы-биле халкынын мурунунда кооперация ууруттугунунга болгаш оон бүгү ажылдакчыларынга хүндүгү болгаш харымсалганын соругуна омактын турар.

Ичкази-лаа бо чугула херекти ам-даа демур үнесейин турар хереклекчилер нитилелдери бар. Анаа халкынын мурунунда Кызыл горпозу хамааржыр. 1954 чылдын бир дугаар чартымында бараан Чарымгаланын планын горно 97,9 хуу күстөткөн. Облпребсовозтун 21 органициаларында дөрт органициал чартык чыа планын күстөткөн. Оон барозонго база-ла Кызыл горпозу кирип турар. Кызыл горпозу август айында планын база күстөткөн. Чонуну материалдык чаалай багылган болгаш культуругү дегендеи Улам бедидер болгаш партиа болгаш чакан совет салдыны улам мыай хөгжүдүгү дугайында хүн-бүрү ап турар желчегилерин Кызыл горпозунун баштаар чери күстөткөн турар.

Кызыл горпозу облпребсовозтун болгаш болууну салдарында бар барааннар-кы хобрайнык салдырларга сатпайн, салды четкелерин эки удуругун турар. Горпозуну магазиннере чугула хереклекчилер бараннардын беэин дүздөткөндөрүн, спортментерин өзөкөжилп турар. Чижээ, горпозуну аш-чем саалар № 1 магазинниге (директору эш Макаров) август б-тин хүнүндө аш чигир, анан-бүрү кофееттер, папиростар, сигареттер беэин чок болуп турган чуул бар. № 2 магазинде (директору эш Черменев) папиростар, сигареттер болгаш шоколадтар чок. Инчазарга ол салдыларда чок болуп турган барааннар чугула горпозуну өзес, харын ол кагазынарнык боттарынын беэин салдытарында өзөгөч болуп турар.

Ол хиресинде-ле горно баштаар чериниң даргазы эш Кожевник «Мөң склад-дизинда халкы кофееттер, шоколадтар гонна-тонну-биле сыртын, халкы магазиннерде сыжастады, кааа канчаар уаус салар» — деп турар.

Горпозуну ажылдакчылары чонуну негелдизин халдырарын хүн-бүрдө экижидериниң улуу, харын салмыларын «Иваар дээр азы еске-лаа чылдаганылар-биле дөмчөлчү тургузар таварыгаларым дей. Чижээ, улетпур барааннарынмын № 1 магазин (директору эш Билкова) болган чок-ла санаанын кыгын турар. Бо магазинде бараннарнын ассортиментини көнчүг өзөткөн. Мына культура барааннарын саалар салдырда амгы үдө өрөдизиге

черлеринде чугула хереклетиниң турар чуул-бүрү варанлаштар, өн-баанын буурут болгаш школага хереклет еске-лаа барааннар чок болуп, бо чуулалар негелдизер улагыын турга-ла ол барааннар складта анаа чымды турар. Инчазарга кезин сентябрь 1 чокчулап, школарга өрөдизиге өгөлээр деп турга хобрайнык чамдык магазиннере өрөникчилерин чугула хереклетиниң чуулалары-биле халдырарынмын улуу, харын септелге кымыр-биле халдырын турган.

Чер-ле инчаш, горноун баштаар чери ном дептер салымыгарына чугула салым салбайн турар. Бо чылдың баштайн чартымында 25 муң рубльдин номун саалар планын тургал, чууге 5 муң рубльдин номун саткан чорук тодаргай барылмак болур.

Хобрайнык чурттагыч чонунуң керсинге негелдизин улагыч база салым черлериниң шугумунда ол четкар салым турга-ла горпозуну буруузу-биле керосин болган чок үстүп турар. Бо чылдын хобрайга керосин саалар ийн черин органициалар ажылы горно күстөткөн.

Горно чурт иштиң бүтүрүгелерини кылган барааннардын сааларын чугула-лаа турар. 1954 чылдың баштайн чартымында горпозуну салдырлар чурт иштинин бүтүрүгелериниң барааннарындык болжол иштиң херекселдин чууге 0,1 хууга, тулуг материалдык — 0,1 хууга саткан болуп турар. Дараанылга комбиндоннын, мыа заводунуң болгаш еске-лаа бүтүрүгелериниң кылган чуулдери салдырларга көчүгү хааар. Горно чурт үздүрүнүң продуктуларын садын чыап турга, мыа заводу чууге чыгыс кооператив школарында беэин 30 муң чыгыс рубльдиң кылгыларын саткан.

Горно магазиннере, столовааларнын септелгезин көчүгү омактың турар. Септелгезин чайла-на кылдын адыр арталар турбужа, горно оуну боттандырбайн, кажан соок те чокчулап кээрте, ам кези күтүр, халкы магазиннере бир угда хаап алган буу-хаа септелгези кылмын турар.

Хобрайнык хей-нитти чеменинге черлериниң байдалы ам-даа чөгүрү негелдизинге чедир экижизин. Столовааларда чемни белеткен турар шынары күду болуп, ону эки аманын болгаш коюулуз кылдыр таарыштырбайн турар. Столовааларда чем даңызында айткан чемнер четче турбас болгаш анаа-ла эсу барылмаалар-кей чемнер ады болжол турар. Чижээ № 3 столованың август 9-туң чем даңызында бизитинген чемнериниң 75 хууу чок болуп, коюун чаргал болган илерез.

Горно чонга ногаа сааларын багай органициалар. Облпребсовозтун салым базанынын чанында № 16 магазинни чууге ногаа сааларына тускайлаан болза-лаа хереклекчилерини килин-не ногаа саалын алып үсенде ук магазинни сеп-таар дээр хагван. Картофельни база сатпайн турар.

Облпребсовозтун баштаар чери горпога хобрайнык салым ажылын экижидер талазы-биле өзтөн боттуг дүздэлчын көртүтүп турга-лаа оон күстөдизин кынаайын, горноунуң четпестери-биле өлпөжин турарын шын өзес.

И. ЛОПСАН.

Ленинградтың куш фабриказы күрүнеге чууга дужаарын чырткы чылдын планын хуусаа бетинге күстөткөн болгаш пандаан ажыр 700 муң кезек ажыг чуугуларын берген.

Чурукта: дагаларнын чегерип турары. Мурнуу талазында—куш ажыкчысы А. Г. Фуринга; ол алды айларнык дургузуна 188.810 кезек дагаа чуугуларын тыңп алган.

Фото И. Барановтуу.

Тураннын агитбригадасы

Биш-Хем районунуң төвү—Туран хобрайнык культура бажымынын агитбригадасы чууге район төвүндө өзес, харын колхозтарын хоу тургаларына, фермаларына, трактор бригадаларына ажылын калбартып турар. Анаа эш Бучеренконун удурутталары-биле чаа ирларын, шугустерин, таңчыларын болгаш ишлериниң иштинде аш, анан-бүрү көртүрүгелерин көнчөрт программаны кылган. Мына «Дуржулгагыч ажылдакчы» деп ший бар. Мына эштер Макаров (культура бажымынын директору), Косолован, Хаваров, Кошкарое алар ишлейин болуп турарлар.

Агитбригада болууну ажылы ажылгай ушактарында боттуг фактыларын ажылдап, частушкалар кылдыр көр-түтүп турар. Ол болза, ажыл-агыйын экижидеринге боттуг түндөдери берип турар.

Агитбригаттин киржикичилери кондиртерин аңгыла бүгү делегей байлаанын. Тыва автономнуң областың оң чыл өнчүн дугайында, бажымын хоразыны дугайында боа алкоолизмин кичиге хоразыны дугайында болгаш еске-лаа темалар декларцияларын номчуп, беседаларын, сылуң-сеткүүн номчулгаларын чорутуп турар. Чер-черге хана солуларын, агиттууларын үндүреринге дуаалажып турар. Мына ном садын болгаш библиотеказы органициалар.

В. ДУДНИКОВ

Күске болгаш төве

Аң, куш, азыраан ма—
Ай сагыны шидитинген.
Чуга төве, күске-биле
Шүүлдизин артын кагган.
Кыяк чайны шырыптыжай
Куш даңы алып орда маргышканнар:
— Хүн херелди мени мурунай
Күскежин сен көрүп каар ле?
Аскинга кирбес чүве элер,
Арнын кежи канчап барган, дүжүн
бе, азы?

Ажым-биле чугалаларга,
Анаа азын өзөңниңде —
Сени мурунай черин басып,
Чем чип келген, көрбөзүн чок
Эңгин-дир мени!

Дедирдаван ижээр черин
Дегип барып өрөйди деп бе!
Менче сензон болуп шортун
Бээр кед харын: хүнүң херек каала
дээрл?

—Чөөн сынга дээр көр ий!— дээр,
Ченгаалзонунг күске сөгөзөш,
Байы чүктөн сөөң хүнүң
Хазаланып келир чүвөл, Эңгин!
деп-тир.

— Мурнуу сынга дээр көр ийи! —
дээр.

Бурт-сарт барып, анан көргөш
чымп алган.

Күскежинге чүгү боор ийле
Күштүгү арга бодан алган.
Сонгу сөөң кырындымза
Чооргу сөөң үн берген, көрүп орган.
Кудай эргип чоран хүн-даа
Бутулап көр чыгай берген
Ийн чүчө кезе кайган
Ишти ий-ле, тынар-тынмас
мананнар-дыр.

Күнүн херелди чөөн сынга
Шал-шул кылдыр дээр көр билек
Күскежинге мурап-ла үткен:
— Чараш хүнүм, чыгып хүнүм,
үңүп келди,

Ону көр шаң бар бе,
О, шүү текей о—о...
— Калчарава култур! — дээр,
Карах ууче тоштай көөрге —
Шынап-ла хүн херелдери
Сынга ойлан солангылап чайнап
турган.

Тооачунуң болжалынын
Доңун маннаа чечиптээли:
Бодун боду доңунарлар
Болганжок-ла сотка дүжөр болбас
ийле.

И. МЕДЗЗЧИ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Мал ажылында четпестерни дүргөн чайладыры негетинип турар

Чаз-Хөл районда «Тинделге» колхозтун баштаар чери болган мал ажылынын ферма эргелекчилери нитинин мал ажылын хөгжүдүр дээр кол кичөөнгейин салбайн турар. Оон уламгында малдын септелдери санларгай байлаа турар.

Хой мал ферманын эргелекчизи эш Шожалын харымсалга чогу-биле 17 баш шээр малдар колхозчуларда өре болуп, оларын төлтүрер хемчеглерин ол элбийн турар. Чамдык малчыннар улуг хойларны хураганнар-биле солтур ийке-не, азы өдүрүп чир чуудер бар. Чижээ, хойжу эш Эрик 3 ирти 3 хураган кыдыр хурагудураган болгаш бодунуң карз туралы-биле бир хойну өдүрүп чөө. Хойжу эш Сырбыкый бир ирти бузуруп чөө. Хой малдын ферма эргелекчизи эш Шожал бир ирти өдүргөш, төрөдери-биле үдөжин чыгген чуудер бар.

Мыймыг бода мал ферманын, мыланга колхозтун эоотехниги эш Сангын мээрлерни чегерер чурумун буугаар нормаларын тургуспайн өрөңгей ажылдап турар. Мал фермаларында үчөт болган өчүгү ажылдары санларгай. Малчыннарнын харымсалганын бедидер талазы-биле табылбыр ажылдарын чорутпайн турар. Бо чылдын мал чөм сипөстөрүн органициал чок чорутуп, ол ажылды чымдык черлерге шын өзсө кылган. Мыймык четпесте ажылдык эоотехник эш Сангынның районун угурутур ажылдакчылары Бүтүрүлдизин кезе ажыл-агый делегалезинге чорутпаан турган.

Тудуг планын күстөткөнмейн турар

Чаз-Хөл районунуң Сталин аттыг кезе ажыл-агый аргелиин тудуг бригаданын күжү биче өзес, тодаргайлаарга, бир автомашина, 30 алтарын, 15 теогелерин болгаш 103 кижиле тудуг бригаданынга ажылдап турар.

1954 чылда бригада 15 мал бажынарнын, эрткен чылда доогулбаан 14 бажынарнын, 1000 баш хой кирер 2 кажаанын, 50 билаз кирер 2 кажаанын, хазанын 1 кажаанын, 2 автомашинанык бир гаражын кылдыр плангыч турган, херек кырында 5 чаз бажынарнын тудул, 8 бажынарнын септелгезин кылган.

Мал нажааларын тудушкуну хонжудап турар

Чөөн-Хемчик районунуң Жданов аттыг кезе ажыл-агый аргели кышык мал нажааларын септелгезин мырнай чорутпайн турар.

Болдохта 40 баш болдурга кирер сааман кажаанын тудуун өгөзөш ара багдын-гон. Эсге кыштагыларда чаа кажаалар тудуу шуур чорбайн. Колхоз баштаар чери кыштагаларына бүгү белеткеди дүргөн доооор дээр боттуг хемчеглерин азыр херек.

М. СЫНАА

Уругларын өрөдир хөөн чок ада-иелер

Тес-Хем районунуң Берт-Даг чеди чыл школарына өрөдизе чогуур уругларындын планын додур күстөткөн. Оон чылдагыны болза, чамдык эл-некар уругларын күрүне халдырлыгына хүлөп албай дээр уругларын школага өрөдиринден өлтөткөн турар.

База суку Совети школа назымын уруг-ларын дуржулга көртүскөн.

С. СЫРАТ-ООЛ

БУГУ-ЭВИЛЕДИН КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕГЕЛГЕЗИНДЕ

„Суг ажыл-агыйы“ деп павильон

Ол—болууну даштын болгаш иштиң хевириниң талазы-биле делегалезин эң-не элсе-шинге болгаш омак павильоннарыннын бирезин, Павильонун бажымында—суггарынын чаа системаны ажылдап шээр шөөч үндөткөнү модалар бар. Тарыга шөөдүгү суг зааышыналар машина бодунуң чалгынары-биле түр суггарыга багындыга агар берген көстүп турар. Кезикер чиме көзүргүгөр салгылап аман ийн суггарыга буталарын суг чабыр плантааларында ажып баткан суу кирер экижидер ийн талазына дагжан чыдар. Ол бүгү чуудер экелген экижидериниң шөөлөөнүн ужу-дузанын көрүткөнгө тежеке аораан-на улаштар. Ол тема — ССРЭ-нин суг ажыл-агыйы—диограммаларга, тускай мажделериниң төлдөп турар модельдеринге, павильонун дүрт делегалезининиң мык угазылап турат кылган бүтү-ле эсоперициалдында халдыр илеретилген.

Бистин чурутувун күдө ажыл-агыйына меллорациянын кайы кире улуугүжү-дузанын көртүгүп турар алзон каш чырагайлар бо-дыр. ССРЭ-де туулааларын болгаш туулааланган черлериниң нити шылу 160 миллион гектар хире, а мындаага кандачал чөлөрүнүн чүгү—270 миллион гектар болуп турар. Ол дээрге—бистин чурутувуста бүгү тарыга шүүндүн элөөч каш катал хей болуп турар. Коммунист партия болгаш Совет чазак болза, туулаалар болгаш суг чок чаз азелзиниң до-вүлдары миллион-миллион гектар чери чаалап алып, оларын үнүш-дүжүтүгү хо-вудар, магалык эки олар-бичкиндер, чек-чектенди турар салдар, бедик дү-жүтүгү ристин база төвенчик плантация-лары кылдыр хуулулар соругуна салган Туркестанда суггарыларын сай-дарлар дугайында Владимир Ильич Ленинизит сат салган декретти 1918 чылда үндүргөн. ССРЭ-де меллорация ажылдарын каала-биле сайырадарындык өгөш ол дерек салган. Ол ажылдарын кыдыр аажок улууг кабарышкынын килриде азынын талааларында көртүскөн мыймык сайнар чактарлар турар. Совет эрге-чигеринин халкырында бисе 10.000

ажыг меллоративтиг системаларын тургу-лап, 46 миллион гектар черинин суггар-ган, күртөчкан болгаш сугтуг болдурган.

Меллоративтиг хемчеглерин дөмчөли болгаш оларын боттандырарын текшиле-ри чыл бүрдө биле турар.

Партияны XIX съездинден төлөв-лөп меллорация ажылдарындын улууг программаларын күстөдери-биле кайгамчык улууг гидрохотехнитик дөринишчилерин тур-гулап турар.

Павильонун Топ залы көрүчүлөрүн эң улууг гидробедидер-биле, каналдар-биле болгаш оларнын суурунду тургулап тур-гар суггарыга системалары-биле таңыш-тырар.

Гидмалыктын, Куйбышевтин, Сталин-градтын, Кавказыны болгаш Мингечаур-нун гидробедидеринин, Кара-Кумнун бол-гаш Терек-Кумсанын каналдарынын улууг мергежи-биле күстөткөнгө, өй-тамында чычартыган диорамаларын келген экижидер магалар көрүп турарар. Ол гидро-бедидеринин суурунга суггарылар шөө-дериң дөмчөлөгөдери дугайында саннар-нын мыда төгүтүскөн.

Кара-Кум каналынын диораманы эскурсантыларын улууг сонуругалын болду-руп турар. Оон узууну 900 километр. Ол болза ССРЭ-де эң-не улууг канал. Ол Аму-Дарынын суглары-биле 500 муң гектар ажыг чери суггары Мурга болгаш Тежден деп кургак хоу ортузунда үшүп чыдар кара-сугтуг болган үнүштүг кур-гак хоуну таваргы ол канал-биле секунда-ла 350 чедир кубометр суг чоруур. Бана-лды тургусканынын түннелинде өй-тамында бур черер чуртка чүс-чүс муң тонна на-рын хендириг хөвөнн бээр. Миллон-миллон гектар олар-бедидеринин сугтуг болдулар. Мурнуу Чөөн Кара-Кумнарын та-варгы эрттер буганын бүгү уагнга судю чоруур кылдыр кылдынар.

Старопольдык келген эскурсантылар-нын болуу Терек-Кумск каналынын сте-мазын күчөөнгейл көрүп, ол буганы дургу-тар чорук Старопольдык болгаш Ногай-хо-вутунда 7,5 миллион гектар олар-бедидер-

не аргалар-биле чорудар суггарыларын тоду көртүгүп делген. 120 метр чаабак хемчаздык черге сууну чаапмын-налар сымкыртыр, дүн-хүнө 20 гектар тарааларын суггары, шахта 380 кубометр сууну үнүр бүтүр-түп болур ДДА—100 деп ийн шенекти тарылга шөөдүгү суггары чашкыналдырыла малчынынын агрегатын, сууну долган-дыр бүтүртүп чашкыналдырымы 50 метр, дүн-хүнө 6 гектар тараан суггар-лар ДД—30 деп машинаны чурааш деп-тес көртүскөн. Чашкыналдыр агре-гатын, мыланга ДДА—100 деп машина мыка хей эскурсантыларга улууг сонуру-галды өндүрүп турар.

Суггарыга залыга сугну планын ажылдагылар айтыргаларын, бугаларда суггары чидир чок ажылдарын, кү-жүрүг черлерин болзааларын ажылдар-ын айткан.

Машина техникалы үрө-түнедик ажил-дарын бергеледип, суггарыга ушакоттарынын хемчазын өздөждөп турар докта-мал бугаларын орунуга, түр суггарыга бугаларын ажылдар чоруткуч канчаар-ла аажок артык ажылынын тоду көр-түгүп турар «Суггарыларын чаа система-ды деп кайгамчык нарын кылдыр күстөткөв улууг диорам эскурсантыларын улууг күчөткөдери хаара түдүп турар. Чазактын доктамы үгөн хүнден бээр эрткен дөрт чылдарын дургузунда колхозтарга болгаш совхозтарга суггарыларын чаа система-зынче 4 миллион 300 муң ажыг гектарын шкылченткен. Суггарыга четкиниң эде тур-кан чорук суггары чериңд немелде өздөдизин 57 муң гектарга чедирген.

Көдө ажыл-агыйын хөгжүдериңге, көдө ажыл-агый культураларын дүжүткүгү берилеринге болгаш мал ажылынын дугайынын павильонун экспонаттары херечи-леп турар. Бистин чурутувуста техниктиг культураларын 2500 муң гектарын, аш-чө-көк хергерер культураларын 3 милли-он гектарын суггары чегерле тараан болган озурткан. 1953 чылда 10 миллион тонна нога айыла, виногадык бүгү чымчалынын 65 хууун, ристин ийни чымчалынын 100 хууун, чимистерин ийни чымчалынын 40 хууун суггары чегерле өстүргөн. Суггары чегерле тараан кымылтын дүжүткүгү 2—3 катал бедидер

ажыг меллоративтиг системаларын тургу-лап, 46 миллион гектар черинин суггар-ган, күртөчкан болгаш сугтуг болдурган.

Меллоративтиг хемчеглерин дөмчөли болгаш оларын боттандырарын текшиле-ри чыл бүрдө биле турар.

Партияны XIX съездинден төлөв-лөп меллорация ажылдарыннын улууг программаларын күстөдери-биле кайгамчык улууг гидрохотехнитик дөринишчилерин тур-гулап турар.

Павильонун Топ залы көрүчүлөрүн эң улууг гидробедидер-биле, каналдар-биле болгаш оларнын суурунду тургулап тур-гар суггарыга системалары-биле таңыш-тырар.

Гидмалыктын, Куйбышевтин, Сталин-градтын, Кавказыны болгаш Мингечаур-нун гидробедидеринин, Кара-Кумнун бол-гаш Терек-Кумсанын каналдарынын улууг мергежи-биле күстөткөнгө, өй-тамында чычартыган диорамаларын келген экижидер магалар көрүп турарар. Ол гидро-бедидеринин суурунга суггарылар шөө-дериң дөмчөлөгөдери дугайында саннар-нын мыда төгүтүскөн.

Кара-Кум каналынын диораманы эскурсантыларын улууг сонуругалын болду-руп турар. Оон узууну 900 километр. Ол болза ССРЭ-де эң-не улууг канал. Ол Аму-Дарынын суглары-биле 500 муң гектар ажыг чери суггары Мурга болгаш Тежден деп кургак хоу ортузунда үшүп чыдар кара-сугтуг болган үнүштүг кур-гак хоуну таваргы ол канал-биле секунда-ла 350 чедир кубометр суг чоруур. Бана-лды тургусканынын түннелинде өй-тамында бур черер чуртка чүс-чүс муң тонна на-рын хендириг хөвөнн бээр. Миллон-миллон гектар олар-бедидеринин сугтуг болдулар. Мурнуу Чөөн Кара-Кумнарын та-варгы эрттер буганын бүгү уагнга судю чоруур кылдыр кылдынар.

Старопольдык келген эскурсантылар-нын болуу Терек-Кумск каналынын сте-мазын күчөөнгейл көрүп, ол буганы дургу-тар чорук Старопольдык болгаш Ногай-хо-вутунда 7,5 миллион гектар олар-бедидер-

ажыг меллоративтиг системаларын тургу-лап, 46 миллион гектар черинин суггар-ган, күртөчкан болгаш сугтуг болдурган.

Меллоративтиг хемчеглерин дөмчөли болгаш оларын боттандырарын текшиле-ри чыл бүрдө биле турар.

Партияны XIX съездинден төлөв-лөп меллорация ажылдарыннын улууг программаларын күстөдери-биле кайгамчык улууг гидрохотехнитик дөринишчилерин тур-гулап турар.

Павильонун Топ залы көрүчүлөрүн эң улууг гидробедидер-биле, каналдар-биле болгаш оларнын суурунду тургулап тур-гар суггарыга системалары-биле таңыш-тырар.

Гидмалыктын, Куйбышевтин, Сталин-градтын, Кавказыны болгаш Мингечаур-нун гидробедидеринин, Кара-Кумнун бол-гаш Терек-Кумсанын каналдарынын улууг мергежи-биле күстөткөнгө, өй-тамында чычартыган диорамаларын келген экижидер магалар көрүп турарар. Ол гидро-бедидеринин суурунга суггарылар шөө-дериң дөмчөлөгөдери дугайында саннар-нын мыда төгүтүскөн.

Кара-Кум каналынын диораманы эскурсантыларын улууг сонуругалын болду-руп турар. Оон узууну 900 километр. Ол болза ССРЭ-де эң-не улууг канал. Ол Аму-Дарынын суглары-биле 500 муң гектар ажыг чери суггары Мурга болгаш Тежден деп кургак хоу ортузунда үшүп чыдар кара-сугтуг болган үнүштүг кур-гак хоуну таваргы ол канал-биле секунда-ла 350 чедир кубометр суг чоруур. Бана-лды тургусканынын түннелинде өй-тамында бур черер чуртка чүс-чүс муң тонна на-рын хендириг хөвөнн бээр. Миллон-миллон гектар олар-бедидеринин сугтуг болдулар. Мурнуу Чөөн Кара-Кумнарын та-варгы эрттер буганын бүгү уагнга судю чоруур кылдыр кылдынар.

Старопольдык келген эскурсантылар-нын болуу Терек-Кумск каналынын сте-мазын күчөөнгейл көрүп, ол буганы дургу-тар чорук Старопольдык болгаш Ногай-хо-вутунда 7,5 миллион гектар олар-бедидер-

ажыг меллоративтиг системаларын тургу-лап, 46 миллион гектар черинин суггар-ган, күртөчкан болгаш сугтуг болдурган.

Меллоративтиг хемчеглерин дөмчөли болгаш оларын боттандырарын текшиле-ри чыл бүрдө биле турар.

Партияны XIX съездинден төлөв-лөп меллорация ажылдарыннын улууг программаларын күстөдери-биле кайгамчык улууг гидрохотехнитик дөринишчилерин тур-гулап турар.

Павильонун Топ залы көрүчүлөрүн эң улууг гидробедидер-биле, каналдар-биле болгаш оларнын суурунду тургулап тур-гар суггарыга системалары-биле таңыш-тырар.

Гидмалыктын, Куйбышевтин, Сталин-градтын, Кавказыны болгаш Мингечаур-нун гидробедидеринин, Кара-Кумнун бол-гаш Терек-Кумсанын каналдарынын улууг мергежи-биле күстөткөнгө, өй-тамында чычартыган диорамаларын келген экижидер магалар көрүп турарар. Ол гидро-бедидеринин суурунга суггарылар шөө-дериң дөмчөлөгөдери дугайында саннар-нын мыда төгүтүскөн.

Кара-Кум каналынын диораманы эскурсантыларын улууг сонуругалын болду-руп турар. Оон узууну 900 километр. Ол болза ССРЭ-де эң-не улууг канал. Ол Аму-Дарынын суглары-биле 500 муң гектар ажыг чери суггары Мурга болгаш Тежден деп кургак хоу ортузунда үшүп чыдар кара-сугтуг болган үнүштүг кур-гак хоуну таваргы ол канал-биле секунда-ла 350 чедир кубометр суг чоруур. Бана-лды тургусканынын түннелинде өй-тамында бур черер чуртка чүс-чүс муң тонна на-рын хендириг хөвөнн бээр. Миллон-миллон гектар олар-бедидеринин сугтуг болдулар. Мурнуу Чөөн Кара-Кумнарын та-варгы эрттер буганын бүгү уагнга судю чоруур кылдыр кылдынар.

Старопольдык келген эскурсан

Кыдат Улус Республикада

Кыдат Улус Республика. Пекиндин Бэйхай деп паркында анык пионерлерин бажыды ажиттыган. Ол бажык найысладжы оодларын болгаш уругларын ортузунда кылбаа-биде ажиттыгып турар. Мында белгилерия ажилына бүдүн чартык муң хире пионерлер киржин турар.

Чурукта: Бэйхай паркында анык пионерлерин бажыны.

Улус төлээлекчилеринин Бүгү-кыдат хуралынын сессиясында

ПЕКИН, сентябрь 15. Кыдат Улус Республикасынын конституция төлөвигинин бүгү уластуң чугаалажып көөрүнге ниети-биле 150 миллион ажыг кижик ирешкен деп Лю Шао-ци бодунуң иштинге делдеген. Улус массалар чугаалажып көрүдөңгү үезинде кай санжыг адиглерин болгаш немередерин кыргышкан, конституция төлөвигинин ичин-биле чугаалажып көргөнөр. Конституция төлөвигинин чогадып кылырынча талазы-биле комиссия төлөвиге адиглерин болгаш немередерин киргендеңгү соода ач оңу амгы сессиянын көрүдөңгү самалдап турары ол.

Конутициянын чогадып кылырынча үезинде комиссия империализмге болгаш феодализмге уаур үр үенин революция дөмөсинге кыдат уластуң үзе тилегезини фактызы, ажилын адигдин уластуң ролу турда, ажилын адигдин тараачынар-биле эвилеңи үндөзүн болуң турар бажык улус-демократтыг дүруненин тургустууганын фактызы, Кыдат болза, социализмг чаргыталарын чорут боттандырылганын эгелээңи, социализмге шилчигенни базым сабында боттандырып турарын ол фактызы барымдалаан деп Лю Шао-ци үгүдүчүлөп чугаалаан. Чогаатынып кылдыган конутиция улус-демократтыг конутиция, социализмг хеварин конутицияны болуң турар деп чүвени ол бүгү фактылар толдугай көргүзүп турар.

Кыдатта культура көдрүлүшкү

ПЕКИН. Кыдатта улус-демократтыг тургузугуң тургустууганын соода артын беш чык болза, улустуң амдырамын бүгү-ле адырарыңга, оң иштинге культура талазы-биле улуг челишкенериниң үези болур. Кыдаттың школаларынын болгаш институттарынын класстары, аудиториялары болгаш декция заллары чылдың-на узам кай санжык өөреникчилер-биле долдууш турар. 1949 чылга бодаарга 1953 чылда куртуң бүгү өөргиде черлеринде өөреникчилериниң нияти саны 115 хуу өскөн, оң иштинде дээң өөргиде черлериниң —85 хуу, ортумак школаларга—186 хуу болгаш өгө школаларга—111 хуу өскөн. Ам бүгү чурт бижик билбес чорукту уузтаары дөң шимчешкир-биле хаара туттуңган. 1953 чылда бижик билбес чо-

рукту уузтаарынын талазы-биле ияны-бүрү курстарга болгаш школарга 21 миллион ажыг кижик өөрнгөн. Бүдүргөдөгү чартыкпай өөренир ажилчынар-нын кезеңи школаларыңга үш миллион ажыг ажилчынар болгаш албай-хаачылар өөрнгөнөр.

1953 чылда ияны-бүрү конарны болгаш өөргиде конарны парлап үндүргөн, оларын аразында Кыдатта курттап турар биде националдарың кылдыңын кыргыч 748 ажыг миллион өскөнөр, толдугайларга 1950 чылга бодаарга 2,5 каттап кай конар парламентын.

Улус эрге-чагырганың чылдарынын дүргүзүндө улустуң кадик камгалалы дыка көргөзөн.

Болгарияда бир дугааргы полиграфия комбинаты

СОФИЯ. Софияда Болгарияда бир дугааргы полиграфия комбинатынын тулдугуңу дооздуган. Ол комбинатынын төлөвигин совет болгаш болгар туспай өртөнөгөргө амылган кылган, а дериглер совет заводтар кылган. Полиграфия комбинаты 5 кабы бажында турар, мында 500 ажыг өрөөлөр болгаш ажилчы туспай черлер бар. Иштик ий комбинат сал-биле шымтыган. Комбинатынын редакция корпузунда Бол-

гарияның Коммунистг партиясынын парламга черлери «Работническо дело», «Отечествен фронт», «Народна младе» солунварынын редакциялары бар. Комбинатынын типографиязы чуртта өң күчүлүг болуң турар. Мында 11 солунвары болгаш сет-күлдери парлап турар.

Комбинатка Болгарияның Коммунистг партиясынын үндөзлекчиси Димитра Бакоевтин адны тывыска.

(СЭТА).

Грецияда полиптик хоруг даптырганнарны келдередири дээш

АФИНЫ. Грецияның национал маалыры Манолис-Глазос бодунуң хосталганынын соода хаан ордузунуң канцелярында, чакакка, оппозистг партияга, хай-ниги организацияминын учурукчуларында болгаш солунвар редакцияларында чорөөн болгаш «политиктиг хоругдаптырганнар келдерел көргүзөриниң эргежолуңу дугайында» сагындырг бижикти оларга

тыпсып берген. «Чуртта хай чылдарын дүргүзүндө үргүлчөп турар тарагдыны чок кылырынче гуманизм болгаш цивилизация дээш кыйгырып тур мен» деп сагындырг бижикте чугаалап турар. «Келдерел—ол улустуң негеделер-дир» деп мында делдеген турар.

(СЭТА).

Чилиде байдалга хамаарыштыр Чазак онза эргелерни негеп турар

МОНТЕВИДЕО, сентябрь 15. Чилиниң чазак чурттуң иштинде экономиктиг берте байдалды чингедир, сазын апшаның үзе чоктамышкынынын калчалуң өздөлдөнү моондактаар шивек чок болу берген, ажилчыны агынчы болгаш бүгү улустуң боттарынын эргелери дээш демиселин бажы-биле дериглээшкенини орунда кыргып турар. Ажык соодашымынын шимчөшкени бою тулар, демократтыг хосталгаларынын артымышынын уластуң соруга-биле чазак чери хойбулу-луга хемчеглерин хуаөп алмын конгресстен чедип алмын оралдыкп турар. Сентябрьнын 10-да Иваньес Дель Камповуң чазак ажык соодашымынын шимчөшкенини чалгым хаара туткан эң

улуг беш можурларда шериг байдалды доктаадып тургускан. Ажык соодашканын ажилче дедир келирин хуаөлдүк турар болгаш келбөөн таварында ажилчы үндүрер-биле кордулук турар декретти чазак үндүргөн. Чазакка терек кырында диктаторжу эргелери тыпсырың дугайында хойбу төлөвигин конгресстг чүдүлүг деп көөрү-биле сентябрь 13-те Иваньес Дель Кампо олче чоруткан.

Онза эргелер дугайында хойбу төлөвигин сентябрь 18-ке чедир, толдугайларга конгресстг элчегелтг сессиясынын хуусаазы дооздулуге чедир чүдүлүг деп көөрүн чазак негөөң.

(СЭТА).

Барың Германияда

Барың Германияда шериг чарыдалыңга амыландырышканын улгудип, социал хандырылгага, улус өөргидегизинге болгаш спортка чарыдалдар өвөңөп турар. Ам дык хай спорт шөдөрине болгаш стадионнарда полицейшлер азы америк шериглер турарлар. Чоокта чазак Ганноверге эрге-чагыргалар чораймың спорт клубунуң стадионун хунаап алган.

Чурукта: полицейшлериниң бут бөмбүтүн халгалың үрөп турары.

Центральбилэдиң чуртуу.

Кенияда террор

Англа ажилчилер Кенияның негр чонун ийи чыл хире калың-дошуну-биле кыргып-хыдып турарлар. Хосталганы болгаш боттарынын ажилчиг эргелерин куаеп турар дөң «бурдуудатырган» оң-он мун адуруккер болгаш хилчикеттеригенер сагынып турар.

Чурукта: негрлерни агап турары.

«Лаворо» деп итали сеткүлдөң алган чурук.

Португал эрге-чагыргаларының Гоода үүлгедиглери

ДЕЛИ. Алдынын турар медөөлөр өзүгаар алырта, португал эрге-чагыргалар Гоода чурттап турар индий хамаатыларга хамаарыштыр калың-шындым хемчеглерин күштөдирип турар. Алдынан медөөлөрнин бирөөнине айтып турары болза, эртен негеделе португал эрге-чагыргалар Гоода чурттап чөпшөөредиг бир индий хамаатынын 72 шактың дүргүзүндө Гоода үчүп чорутуруң дугаалаан. Сөзүлөрдөр ол индий хамаатыны тудуп хоругдуан, чүте

дөөргө, ол хамааты болуңуң шөлүгөңиниң чылдагыны билеп алмын күзөөң. Индия деп сөстү чугаага сагындырган дөң бир индийни португал полиция калың-дошуну-биле эттеп эргилең. Гоода алдынан аймак демисели өзүгаар алырта, португал эрге-чагыргалар шериг хандырың-биле индий хамаатыларыны калың, ногааларын хунаап ал турар.

(СЭТА).

Тайванда гоминданчыларның дерзин чоруу

ПЕКИН, сентябрь 16. Синьхуа агентилениң корреспондентиниң Фучжундан амылчымын болза:

Нейхуда албадал лагеринге 30 ажык хоругдаптырганнар карабажының 613 метр хемчөөдиг камазыңга олтурган турар.

Чан Кай-шиның дээрбечилери Тайвань ортуласту албадалың улуг лагерин болдургалың оон дерзин үеер аргалык болган кажилер чугаалап турар.

Чанкайшич дээрбечилер боттарынын сонутурап турары мөдөөлөр оларды азыр дөң хоругдаптырганнар хилчикеттер турарын Тайваньга бажык сургүлү-нүң студентин турган Чань Пей медөөлөрүн.

Култура ажилдагымын Су Пейниң «Фузьяньшю» солуга парлап чүдү-лүде ортулук карабажынар долдуңган деп чугаалап турар. Чанкайшич дээрбечилер чазак хоругдаптырын келгенгерге чер хостан алыр дөң, карабажынарда чыткан хандың-да буруу чок кижилерни массалың-биле адуур чорукту кылып турарлар. Су Пейниң турганы Тайбойниң

Дерзилээшкенин турбузе Тайваньның чоңу демисели үргүлчөп турар. Телеграф чалгыларыны: «Сатыныкч Чан Кай-ши чок болзуң!», «Американың—Тайваньтан үчүп чорун!» деп сөстерип плакаттар үргүлчү көстүп көөп турар.

(СЭТА).

Парижде англи-француз чугаалажышкыннар

ПАРИЖ, сентябрь 16. Парижде англи-француз чугаалажышкыннар дооздуган. Англиның даштык керектер министри Иден «Европаның камгалал ниятлешкилгезин» буурап дүшкениниң соода Барың Германияны каттап чепсеглээриниң планнарыңга хамаарыштыр Барың Европада чурттарынын үш найысладарыңга чоругдааш, алак сөөлүндө, дөртүк ачкөгте Парижде көөп чөвөгөшкөн ол.

Иденниң Мендес-Франс-биле чугаалажышкыннарынын дугайында Франс Пресс агентилениң даштыктын амынз-дында «Атлантика ниятлешкилгезиниң ажил чорудугаанын хөгжүлүп быжылаанын эргөжөк чугаалажыңга» хамаарыштыр «чөпшөөрөжилгениң барың» дугайы болгаш «Великобританияның долу киржалгези-биле Европаның чалгыс эвилең» айтырымыңга хамаарыштыр «долу дугуржулганы» барың дугайын чугаалап турар. Иден биле Мендес-Франс «хостат делегияни чурттарыңга (барың чүчүргүлөрүнүң бөлүгөлешкениниң дык-надында мыңчаар алап турар) Барың Германияны каттыштарынын эрга-хемчеглериң чугаалажканың» деп дындагыда оон ийи медөгөп турар.

Харымсалгалык редактор Д. О. БЕГЗИ.

Кижиниң чеминге ногааларың болгаш кат-химистерин уjur-дузазы

Эки чемнерин кижик бүрүзү өки билер. Иңчалаа-даа кандык чемнери өки деп санаарың?
Ол болза, хамыктын мурнузда— холушкак, ияны-бүрү чемнер болур.
Дирг организмниң составында суг, белоктар, үс-чаг, углеводтар, минералдык чүдүлөр болгаш витаминер кирп турар. Кижиниң чемге керелген турар продукттарыны химиятың анализтер көөр болза, олар шунту ияны-бүрү болуң болгаш кижиниң мага-боду ышкыш ол-ла чүдүлөрдөн, толдугайларга суг, белоктар, углеводтар, үс-чаг, минералдык чүдүлөр болгаш витаминердин тургустуңган болур. Бистин мага-бодулуңуң ткалыларынын химиятың составтары мыңды хевирин болуң-тур. Ол чокка кижик чурттап-даа шыдавас, кандык болгаш ажилгыр-да болуң шыдавас.
Оң-биле керелештир мага-бодуң составында кыргып турар чүдүлөрдүн үрөңиңини база болуң турар.
Организмге шак ол нарын химиятың хуудушкуннарын чүдүлөрдүн солчушкуну деп алаар.
Чүдүлөрдүн солчушкуну организмде витаминерниң барыңдан чүгө айтуе боттанып турар. Витаминерни чүгө чогудан өвөө, харын мырның чөптөңдөн чүдүлөрдүн солчушкуну басыраар, ол чорук калыңшылга дөң-лым болур. Кандык-бир витаминиң кончуң үр чок болуру аар азырда чедип болур. Витаминер организмниң ияны-бүрү азырларга удурамышкымын ол ышкыш бедилиң турар.
Минералдык дустар база-ла өвөөш өвөө уjur-дузалык болуң турар; витаминерниң чогу ышкыш оларын чогу организмни доктаамал анаа ажилдарыңга моондактыг. Кальций дузу болгаш фосфор болза сөөктерин болгаш хилтерин тургузуңга баар, дөңүр дузу ханта килороту берип турар гемоглобинни составыңга кирер; фосфор нерви теваның составыңга кирер.
Кижик минералдык дустарын витаминерни ышкыш үчүң продукттарын-дан, колдуудан ногаалардан, кат-химистерден алап турар.
Ногаалар болза, өскө продукттарын шийгедип алмырыңга дузалап турар. Олар чөк хайыдыр бестерин ажил чорудугаанын хайыдырар, шөйтүлөрдөң ажилы экижер. Ногааларын чүгө хайынырып чир өвөө, харын чигте, дузап чип болур.
Иңчангаш ногаалар, кат-химистер кижиниң калдышкыныга улуг уjur-дузалык болуң турар.
Нога болгаш огород ажилдарын хөгжүдөрүн, өг-химиятың садарын естүрени Коммунистг партияны болгаш Совет чазактын доктааларында айтып турар. Совет өг-бүгөге чылдың-на ияны-бүрү ногааларын, кат-химистерин чөмгө хөргөлөрдүн аргалың берип турар.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ САНИТАР-ЧЫРГЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ.

Ю. БОЧКАРЕВ.

Европага коллективтиг айыыл чок чорукту тургузарын улустар күзөп турар

Сентябрь 13-те Венада Тайбыңдың Бүгү-делегей Чөвүдөңгүн сессиязы ажиттыган. Ол сессия болза, бир талазында— «күштүң тургундан» дээр америк политиканың буураашкынынын үезинде, өскө талазында—улустар аразынын маргылаадыг айттыргаларын тайбың арга-биле шийтирээрин көгөп турар тайбыңга ынакшылдыг күштериниң чазак тиле-делегиянин үезинде болуң турар. Индий кылды айттыгымы тайбың арга-биле шийтирээрин америк дипломаттарынын шийтирлеп шыдавааны—Женевага агрессия күштериниң аштырышкынынын соон дарый Францияга тайбыңны өнүктүрү эвөөст аштырышкыны таварышкан. «Европаның камгалал ниятлешкилгези» дээр ат-биле чалгыңгаш герман милитаризми каттап төртүндүрер дугайында АКШ-тың чалгырышкы бөлүктөрүн кириген планын Францияга тайбыңны күштери шагда-ла үзе шалпаң.

Тайбыңга ынакшылдыг күштериниң өң тиледелериниң шийтиргиде ролон делдедишканын, Тайбыңны Бүгү-делегей Чөвүдөңгүн даргазы Жолио-Бури мың-ча деп айтыган: «Делегияның хай-нигизиниң санал-оңалы улустар аразынын хушкунурун чорукту чачырыдырары дөң шийтирлеп-биле чугаалап келген. Ол хай-нигиз санал-оңалдын чорудугалары Вьетнамды дайыны доозарыңга болгаш «европаның камгалал ниятлешкилгези»н үндөзөгөн чедирен маргыш чок факт болган. Хай-нигизиниң санал-оңалды бөдүнү күштериниң хөдөлөшкениниң күжүн медерең билген. Камгалал деп алган,

бадылашкыннар болза, «Францияны патриоттук күштериниң койи хире улауң көргүсөң, ол күштер «Европаның камгалал ниятлешкилгезин» тургузар чорукту Француз турунениң айыыл чок чорукту алуңуң кылжың, оң хамаарышкыс чоругуңга айыыл кылдыр чөптү-биле көргөң».

«Европаның камгалал ниятлешкилгезин» тургузарын планнарынын байдалы Италида оон дээр өвөө. Агрессия америк политиканың күжүн ийикшиң-биле тургустуңган ол ниятлешкилгезин Италида чоңунуң хай нурууу чөптөмөйи турары мырның ийден. Мыңчангаш, чазакка болгаш парламент бөлүктөрүнде «Европаның камгалал ниятлешкилгезин» таламачылары ол керээни бадылар дугайында айттыгымы чугаалажып көөрү-лөп турарынын чызынын дидимейи турар. «Европаның камгалал ниятлешкилгезин» дугайында айттыгымын талазы-биле итали улустуң өң өкө бадылашкыны 1953 чылдың июнь 5-те парламентиниң сонугу турар үеде бадылашкын болган» деп, итали компартияны ТК-ынын чингисе секретары Пальмиро Тольятти «Униита» солуга сентябрь 5-те парлап чүдүлгө сагындырар. «Европаның камгалал ниятлешкилгезин» тургузарын талазында турар партиялар ол солугдарда бадылашкынының өвөөш нурууу алаң.

бердиген чорук дык чигинип болуң турар. Чүте дөң удурулганы конгресстин барың үездиг баштыгынын калуңда турар улуг эвилелериниң бадылашкыны-биле чазак берген, а ол баштыкчылдар эвилелдин анаа келжугүлөрүн хай нурууууң хөңүн барымдалап көрбөй турар.

Бо бүгү фактылар болза, Барың Европаның чурттарынын хай-нигизи Барың Германияны каттап чепсеглээриниң планнарыңга улаурун илередиң турар дугайын керечилеп турар.
Европаның улустары герман милитаризмин каттап төртүндүрер болгаш шериг бөлүгөлешкелерин тургузар чорукту күзөвөй турар. Бүгү Европа күрүнелериң шунтууңуң киржалгези-биле оларын ниятелип тургузуңга магад чокка өзүлүг колдөңдөтүп айыыл чок чоруктуң системанын тургузары олар күзөп турар. Коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында нигит-европа керээни чазак дугайында Совет Эвилелериң саналы ол күзөп чүдүлгө өнүктүрүр барып турар. Ол керээни өзүгаар тайбыңга ынакшылдык болгаш демократтыг өзү-биле Германияның национал талазы-биле каттап калтылылазыңга үндөзөгөн, герман айттыгымы-даа шуу шийтирлеп болур. Иңчалаа-даа герман айттыгымын ийчар шийтирлеп-биле америк монополияларын агрессия политиказы шактык болуп, герман милитаризмин каттап төртүндүрер болгаш хандыкчы кызың шериг бөлүгөлешкелер чымып тургузарын орадыкп турар.
Мыңды байдал болуң турарда хай-ниги санал-оңалдын мурнунда чазак соругалар тургустуңуң турар. Жолио-Буриның медөгө-биле алырда, ол соруга болза «Европага болгаш Азияга тайбыңны быжылаарыңча улганган өзүлүг чугаалажышкыннарга дузалаары» болур.

Ю. БОЧКАРЕВ.